

Tarihten İzler

İlkçağlardan Modern Döneme

Editör

Prof. Dr. Osman KÖSE

BERIKAN
YAYINEVİ

İlkçağlardan Modern Döneme

TARİHTEN İZLER

Editör
Prof. Dr. Osman KÖSE

*Bu kitabın tüm hakları yazarı ve
yayıncısına aittir.*

**İlkçağlardan Modern Döneme
Tarihten İzler**

**ISBN
978-605-7501-09-7**

**Genel Yayın Yönetmeni
Cuma AĞCA**

**Baskı Öncesi Hazırlık
Berikan Yayınevi**

**Kapak Tasarım
Berikan Yayınevi
(Bky40)**

**Baskı & Cilt
Berikan – Matbaa
Çankaya / ANKARA**

Berikan YAYINEVI
Kültür. Mh. Kızılırmak Cd. No:61/6
Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18

İÇİNDEKİLER

A – İlkçağlarda Dünya Siyaseti

Ebru Mandacı - MÖ I. Binyılda Van Gölü Havzasında Tarımsal Faaliyetler	1
Okay Pekşen - Asur ve Babil Kralları Tarafından İsrail ve Yehuda Krallıklarının Halklarına Uygulanan Sürgünler	21
Muhsin Haji Azeez Babila - Eski Mısır'da Yabancı Bir Halk: Hiksoslar	37
Yasemin Örnek Ay - İmparator I. Iustinianus'un Reconquista İdeolojisi ve Afrika'nın Yeniden Fethi.....	47
Ramazan Uykur - Musul Meliki Bedreddin Lü'lu'nün Mardin Müzesi'nde Bulunan Sikkeleri	61

B – Ortaçağda Siyaset ve Din

Maksut Çetin - İslam'da İbadet-Adalet İlişkisi	71
Emrullah Fatiş - Mezhepleri Kutsal Paket İlan Etme Problemi.....	87
Halil Aldemir - Antalyalı Mehmed İbn Yûsuf ve Besmele Tefsiri	99
Pınar Ülgen - Orta Çağ Avrupasında Popüler Korku-Hikâyelerle Heretik İnançlar	121
Pınar Ülgen - Orta Çağ Avrupa'sının Önemli Kadın Hekimlerinden Biri:Trotula	133
Abdurrahman Deveci - Akkoyunlu Dönemi Resim Çalışmaları.....	145

C – Osmanlı Döneminde Siyasi ve Sosyal Hayat

Ayten Mehdiyeva - Kız Kalelerinin İnşaatı İle İlgili Karakterik Özellikler	165
Behsat Karaca - XVI. Yüzyılda Kiğı'da Madencilik(Demir Ve Tuz İstihâli İle Kullanımı).....	183
Volkan Karaboğa - XVI. Asırda Mardin Şehrinde Sınâi Ve Ticaret.....	205
Çiğdem Dumanlı - 19. Yüzyıl Göçmen Hukukuna Dair Bir Örnek: Eflak ve Buğdan'da "Avusturya Kulları" (1848 Ve 1851 Tarihli Konvansiyon Taslaklarının İncelenmesi)	221
Hamide Ulupınar - Osmanlı Sultanı I. Abdülhamid'in Şeyhi: Muhammed Zâfir El-Medenî ve Tasavvuf Anlayışı.....	247
M. Emirhan Onhan / Zafer Yıldız / İsa Güneş - Turizm Sektörünün Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme: İlk Çağdan 19. Yüzyıla	263

Mehmet Ali Ünal - Evliya Çelebi ve Tatar Akıncıları	281
Mehmet Ali Yıldırım - Osmanlı Devleti'nde Tarımsal Dönüşüm (Ziraat Mektepleri)	321
Merve Caydı- İbrahim Serbestoğlu - İngiliz Konsolosluk Raporlarına Göre 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Tesalya'nın Ticari Durumu	335
Orhan Özcan - Avustralya'nın I.Dünya Savaşına Katılmasında İngiltere Etkisi	347
Recep Dikici - Osmanlı Dönemi Kilisli Âlim ve Edipler	375
Sinan Kahyaoglu / Necat Çetin - Tahtakuşlar Köyü Mezartaşları	391
Songül Ulutaş - Prens Sabahaddin ve Fikirlerinin Elit Teorisi Perspektifinde Değerlendirilmesi	411
Yakup Yılmaz – Ayhan Sertkaya - Son Kışlak: Yörüklerin Kıbrıs Sürgünleri	429
Mustafa Çabuk - Cihan Harbi'nde İngiltere'nin Cihat Çağrısına Karşı Yürüttüğü Faaliyetler.....	445

D – Cumhuriyet Yıllarında Siyasi ve Sosyal Hayat

Ebru Ceylan - Türk Hukukunda Soybaginin Kurulması ve Reddiyle İlgili Yeni Gelişmeler.....	467
Raşit Çavuşoğlu - Amasya Ulemâsından Şâir Ahmet Emrî Yetkin'in Hayatı ve Eserleri Üzerine.....	491
Ali Çakırbaş - Amerikan Barış Gönüllülerinin Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Faaliyetleri.....	517
Asil Tunçer - Asala Terör Örgütü.....	539
Bahriye Eseler - Asimilasyon, Ölüm ya da Göç: “Belene Kampı”	559
Barış Ertem - Türk Siyasetinde Asker-Sivil İlişkileri (1971-1980)	571
İmbat Muğlu - Sykes-Picot Sürecinde Suud-Vehhabi İttifakinin Ortadoğu Yapılanmasındaki Rolü	593
Murat Karataş - Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Türkçü Muhalefetin Örneği Olarak Kızılelma Dergisi	613
Mustafa Edip Çelik - Türkiye-Bağlantısızlar İlişkilerinde Uyuşmazlıkların Nedenleri	639
Selim Osrak - Şapka Kanununun Tarihsel Arka Planı	663
Tuğrul Özcan - Ordu Sahili ile Anadolu'nun İç Kesimleri Arasındaki Ulaşımına Dair Bir Değerlendirme (1923-1946).....	677
Tuğrul Özcan - Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Okuryazar Sayılarını Artırmaya Yönelik Faaliyetler	691

İshak Turan / Yusuf Bahadır Keskin - Pasifik'te Küresel Rekabet: Çin'in Yükselmesi ve Abd'nin Çin'i Dengeleme Politikası.....	707
Yusuf Bahadır Keskin / İshak Turan - Suudi Arabistan'da Reformların Sosyo-Ekonomik Boyutu: Kadınlara Yönelik Ehliyet Serbestisinin İncelenmesi.....	733
Muhammet Erdal Okutan / Birsan Banu Okutan - Reunderstanding Panopticon By The Help Of Religious Text: From Sacred To Profane	743
Halide Aslan - Anadolu Mecmuasındaki “Anadolu Kadın/I-Lığı” Makaleleri Işığında Türk Kadını	755
Hasan Bulut / Emre Dünder - Investigation Of Manifestos Of Military Interventions In Turkey Via Text Mining And Principal Component Analysis	775
Mehmet Murat Payam -Murat Sezik - The Role Of Local Governments From Crime Prevention To Community Safety/Security In Cities.....	791
Faruk Ali Sözbilici - Belediyelerde Siyasallaşma Sorunu: Neden-Sonuç Analizi	815
Cem Yüçetürk / Onur Akyol - Sosyal Medyada Pokemon Go Oyununun Yansımaları: Ekşisözlük Örneği.....	825
Özlem Sertkaya Doğan - Coğrafi Bakış Açısıyla Türkiye'de Demografik Değişim ve 2075 Nüfus Projeksiyonu	837

Değerli Okuyucular,

Bilindiği üzere günümüzde, bilim ve teknoloji bakımından gerçekleşen hızlı bir yükseliş söz konusudur. Bu durumun ortaya çıkardığı en önemli doğal sonuç ise disiplinler arası yaklaşımdır. Bilimsel çalışmalarda başarıyı arttıran önemli faktörlerden biri olan disiplinler arası ilişki, etkileşim ve paylaşım ile araştırmacılar, dünyada ve ülkemizdeki gelişme ve değişimleri yakından takip etme, kendilerini ve çalışmalarını farklı bilim dalları ile besleme gibi pek çok bakımdan yarar sağlamaktadır. Nitekim 21. yüzyıl dünyasının temel özelliği de bilim dalları arasında ortak çalışmalar oluşturarak somut anlamda insanların ve dünyanın yararına faydalar sağlayacak gelişmeleri gün yüzüne çıkarması ve araştırmacıları da her türlü yenilik ve değişimden haberdar etmesidir.

Disiplinler arası çalışmak demek, bilim insanının evrensel boyutlarda düşünmesi ve ürünlerini bu çerçevede ortaya koyması demektir. Metodolojik bir çalışma ile aklı çok yönlü çalıştırmak ise araştırmacının bilim dallarından en az birkaç tanesi ile mülâhaza etmesi anlamına gelir. Zira bilim insanı, ayrıntıda gizli olan evrensel yasaların işleyişini keşfetmeyi istemeli ve vaktini buna vakfetmelidir. Bu aşamada ise hiçbir disiplinin birbirinden bağımsız olamayacağı da ortaya çıkan önemli neticelerden biridir. Her bilim dalı kendi içerisinde müstakil bir yol çizerken aynı zamanda kendisini besleyen farklı bilimlerden de yararlanarak üzerinde bulunduğu yolu geliştirme ve değiştirme imkânına sahip olur. Dolayısıyla uluslar arası ya da ulusal ölçekte gerçekleştirilen her yeni buluş, sadece kendi alanını değil doğrudan ya da dolaylı olarak pek çok bilim dalını da etkiler ve bilim insanlarını yeni bakış açılarına sevk edecek bir ufuk açar.

Bu kitap ise 'Tarih, Sosyoloji, Coğrafya ve Uluslararası İlişkiler' gibi alanlarda özgün çalışmalar yapan araştırmacı ve bilim insanlarının ortaya koydukları ürünleri bir araya getiren önemli bir kaynak kitap olarak karşınızda durmaktadır. Kendi alanında gerçekleştirilen yeni buluşlardan haberdar olmak isteyen ve farklı bilim dallarından yararlanarak yeni buluşlar ortaya koymak isteyen bilim insanları için bu eser, istifade edilmesi gereken önemli eserlerden biridir.

Farklı bilim dallarından yapılan katkılar ile ortaya çıkan **İlkçağlardan Modern Döneme Tarihten İzler** adlı bu eser genel anlamda ilkçağlardan modern zamana kadar uzanan bir trendde tarih çalışmasıdır. Tarihin çeşitli dönemlerinde kurulan devletler ve medeniyetlerden kesitleri bu eserde bulabileceksiniz.

Yazı ile sözlün önemli farkını ortaya koymak ve unutulup giden bedenlerin yerini isim ve eserlerle unutulmaz hâle getirmek amacıyla oluşturulan bu kitap, kütüphanelerdeki yerini aldığı müddetçe hem kitapta yer alan bilgiler hem de o bilgileri bilim dünyasına kazandıran isimler de unutulmayacaktır.

İlkçağlardan Modern Döneme Tarihten İzler isimli bu eser, farklı üniversitelerden 54 bilim insanının özverili çalışmasının neticesinde ortaya çıkan yazılardan oluşmaktadır. Değerli bilim insanlarımıza teşekkürüm sonsuzdur ve kendilerine yeni çalışmalarında muvaffakiyetler diliyorum. Eserin oluşmasında emeği geçen, tashih eden hakemlere ve değerli arkadaşlarımıza da müteşekkirim.

Daha nice eserlerde buluşmak dileği ile siz değerli okuyucularımıza sevgi ve hürmetlerimi iletiyorum.

Hoşçakalın...

Prof. Dr. Osman KÖSE

8 Haziran 2018

Ankara

AMERİKAN BARIŞ GÖNÜLLÜLERİNİN TÜRKİYE'DE SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER ALANINDAKİ FAALİYETLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Ali ÇAKIRBAŞ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

ÖZET

Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü, 1960 yılı başkanlık seçimlerinde demokrat aday John Fitzgerald Kennedy'nin seçim kampanyasının bir ürünü olarak 1961 yılında kurulmuştur. Örgüt amaçlarını ABD'yi diğer milletlere tanıtmak, diğer milletleri daha yakından tanımak ve az gelişmiş ülkelere sosyal ve ekonomik alanda kalkınmalarında yardımcı olacak nitelikli iş gücü sağlamak, olarak tanımlamıştır. Amerikan yönetimi bu amaçlar doğrultusunda, Barış Gönüllüsü gönderdikleri ülkeler ile özel protokoller yapmıştır.

Barış Gönüllüleri ABD ile Türkiye arasında 1962 yılında imzalanan bir anlaşma çerçevesinde Türkiye'ye gelmeye başlamışlardır. 1962-1971 yılları arasında kayıtlara göre toplam 1460 Amerikan Barış Gönüllüsü Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde çok farklı alanlarda faaliyet göstermişlerdir. Gönüllüler Türkiye'de orta öğretim ve yükseköğretim kurumlarında İngilizce öğretmenliği, toplum kalkınması, çocuk bakımı, sağlık eğitimi, hasta bakımı, ev ekonomisi ve turizm alanlarında görevlendirilmişlerdir. Barış Gönüllüleri Türkiye'ye gelmeden önce ABD'de çeşitli üniversiteler bünyesinde oluşturulan yaz kamplarında çalışacakları alanlara göre farklı hazırlık eğitimlerine tabi tutulmuşlardır.

Bu çalışmada Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'de sağlık ve sosyal hizmetler alanındaki faaliyetlerini ele almaktadır. Bu programda çalışan gönüllüler sadece sağlık liselerinde sağlık eğitimi dersleri vermekle kalmayıp üniversitelerin tıp fakültelerinde uzmanlık gerektiren alanlarda görevlendirilerek, Türk doktorlarla birlikte hasta vizitlerine bile katıldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Barış Gönüllüleri, Sağlık, Tüberküloz, Çocuk Bakımı, Türkiye, ABD, Gönüllü Kuruluşlar,

AMERICAN PEACE VOLUNTEERS ACTIVITIES IN HEALTH AND SOCIAL SERVICES IN TURKEY

ABSTRACT

The American Peace Volunteers Organization was established in 1961 as a product of democrat candidate John Fitzgerald Kennedy's election campaign in the

1960 presidential election. It has defined the aims of the organization as introducing the United States to other nations, getting to know the other nations more closely and providing qualified labor force to the underdeveloped countries to help their social and economic development. In line with these objectives, the US government has made special protocols with the countries to which the Peace Corps will send.

The Peace Volunteers have come to Turkey in an agreement signed between the United States and Turkey in 1962. Between 1962 and 1971, according to records, a total of 1460 American Peace Corps volunteers operated in very different programs in different regions of Turkey. Volunteers were employed in secondary education and higher education institutions in Turkey for teaching English, community development, child care, health education, patient care, home economics and tourism. Before arriving in Turkey, Peace Volunteers were subjected to various preparatory training according to the areas they would work in the summer camps established in various universities in the USA.

This work deals with the activities of the American Peace Corps in the field of health and social services in Turkey. The volunteers working in this program were not only given health education courses in health high schools but were also assigned to the fields requiring specialization in the medical faculties of universities and they participated in patient visits together with Turkish doctors.

Key words: American Peace Volunteers, Health, Tuberculosis, Child Care, Turkey, USA, Voluntary Organizations.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu yenedünya düzeninde ABD ve Sovyet Rusya arasındaki üstünlük mücadelesi dünyanın geri kalan kısmını da derinden etkilemiştir. Özellikle Sovyet Rusya'nın yayılmasına karşı tedbir almak isteyen ABD, bağımsızlığını yeni kazanmış ya da bağımsızlık mücadelesi veren devletlere ekonomik ve askeri yardımlar yaparak kendi eksenine çekmeye çalışmıştır. Sovyet Rusya'nın ideolojik etkisinde kalacağını düşündüğü ülkelere yardım organizasyonları aracılığıyla ulaşarak bu bölgelerde daha etkin bir politika uygulamaya koymuştur. ABD'nin etki alanında olan ülkelerden birisi de Türkiye'dir.

Değişen dengeler çerçevesinde Türk dış politikasında Sovyetler Birliği'nin bir tehdit olarak ortaya çıkması ABD ile Türkiye'yi ortak düşman mantığı ile birbirine yaklaştırmıştır. Bu yakınlaşma zaman zaman birçok olumsuzlukların yaşanmasına rağmen bugün hala devam eden müttefikliğin temellerinin atılmasını sağlamıştır.¹

Bu arada Türkiye ve Yunanistan'ı Sovyetlere karşı tampon ülkeler olarak gören ve ekonomik olarak destekleyen İngiltere'nin Ortadoğu siyasetinde değişikliğe giderek

---

¹ Nasuh Uslu, *Türk Amerikan İlişkileri*, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara 2000, s.87.

bölgeden çekilmesi ABD için bulunmaz fırsat olmuştur. ABD bu fırsatı değerlendirerek Ortadoğu coğrafyasındaki egemenlik siyasetinin temellerini atmıştır.²

ABD ilgilendiği bölgelerdeki faaliyetlerini genellikle yardım kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirme yolunu benimsemiştir. Bu itibarla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınma isteklerini yönlendirmek ve istediği şekilde biçimlendirmek amacıyla yardım örgütlerini harekete geçirmiştir. Bu örgütlerden birisi olan Barış Gönüllüleri Örgütü'nün³ kurulmasından önce dünyanın birçok yerinde yardım faaliyetlerini yürüten yardım kuruluşları bulunmaktadır. The American Friends Service Committee-AFSC Amerikan Dostlar Hizmet Komitesi, International Cooperation Administration-ICA (Uluslararası İşbirliği Yönetimi), Civilian Conservation Corps-CCC (Sivil Koruma Örgütü), Operation Crossroads Africa-OCA, International Voluntary Service-IVS (Uluslararası Gönüllü Kuruluşu) gibi yardım kuruluşları bunlardan sadece birkaçıdır.⁴ İsimleri ve faaliyet alanları farklı da olsa hedefleri hepsinin birdir ve ABD çıkarlarına hizmet eder.

Amerikalı kadın ve erkeklerin gönüllü olarak denizaşırı ülkelere gönderilmesinin ilk örneği Amerikan misyonerleridir. Gelişmemiş toplumları medenileştirmek ve onlara Hristiyanlığı anlatmak amacıyla başlayan bu süreç, Amerikan'ın denizaşırı ülkelerde yayılması amacının kutsal bir görev olarak kabul edilmesiyle devam etmiştir. Amerikalı misyonerler bir taraftan Hristiyanlaştırma faaliyetlerini yürütürken, diğer taraftan ülke halkını Avrupalı sömürgecilere karşı ayaklandırmak, bağımsızlığını yeni kazanan devletleri Amerika ile siyasi, ekonomik ve ticari ilişki kurmasını sağlayarak bir Pazar haline dönüştürmenin yollarını aramışlardır.⁵ Misyonerlerin bu çalışmalarına bütün Amerikan hükümetleri her türlü desteği vermiştir.

1900'lerin başında Amerikan dünya görüşünü ve kültürünü benimsetmek amacıyla ilk kez Filipinlere binden fazla Amerikalı genç gönüllü öğretmen gönderilmiştir. Bu gençlerin çalışmaları neticesinde Filipin halkı direnişten vazgeçerek Amerikan egemenliğini benimsemiş ve iyi bir Amerikan uyruğu olmayı kabullenmiştir. Filipinlerde uygulanan bu çalışma İkinci Dünya Savaşı sırasında Filipinlilerin Amerikan askerlerine büyük bir sevgiyle ve sadakatle yardımcı olmaları şeklinde meyvelerini vermiştir. ABD benzer çalışmaları Birinci Dünya savaşı sonrası Balkan ülkeleri üzerinde Amerikan Dostlar Hizmet Komitesi aracılığıyla uygulamıştır.

---

² Sezai Orkunt, *Türkiye - ABD Askeri İlişkileri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1978, s.134.

³ Peace Corps: Barış Gönüllüleri ve Barış Gönüllüleri Örgütü olarak kullanılmaktadır.

⁴ Murat Soysal, "Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* S. 56, Bahar 2015, s. 114.

⁵ Türkkaya Ataöv, *Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu*, Doğan Yayınları, Ankara 1969, s.38-39. Amerikan Emperyalizminin genişlemesi hakkında detaylı bilgi için: Türkkaya Ataöv'ün *Amerikan Emperyalizminin Doğuşu ve Gelişimi*, İleri Yayınları, İstanbul 2007.

Buradaki çalışmalarda görünen amaç savaşın izlerini silmek, toplum kalkınması konusunda yardımcı olmak ve göçmenlerin yerleştirilmesi gibi ifade edilmiş ise de, gerçek hedef Balkanlarda sosyalist dünya görüşünün yayılmasını engellemek, Amerika'nın bölgedeki politik ve ekonomik çıkarlarını temin etmek ve bölge ülkeleri hakkında bilgi edinmek olduğu ortaya çıkmıştır.⁶

1962-1972 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren Amerikan Barış Gönüllüleri örgütü ilk defa Senatör Hubert Humphrey tarafından gündeme getirilmiş ise de seçim yatırımı olduğu gerekçesiyle muhalefet tarafından eleştirildiği için uygulanamamıştır. ABD 1960 Başkanlık seçimlerinde John F. Kennedy "Barış Gönüllüleri" projesini bir seçim propagandası olarak ortaya atmıştır. Kennedy seçim kampanyası çerçevesinde 14 Ekim 1960 tarihinde Michigan Üniversitesi'nde binlerce öğrenciye bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında kurmak istediği örgütü anlattıktan sonra öğrencilere bu örgütün kuruluşuna destek vermelerini ve faaliyetlerine katılmaları çağrısında bulunmuştur.⁷ 2 Kasım 1960'ta San Francisco'daki konuşmasında; "Askeri, ekonomik, bilimsel ve eğitimsel bakımdan daha güçlü bir mücadeleye, daha güçlü bir Hür Dünya'ya, daha güçlü bir Birleşmiş Milletlere ve daha güçlü bir Amerikan dış politikasına ihtiyacımız var" sözleriyle Barış Gönüllüleri Örgütü'nü kuracağını resmen açıklamıştır.⁸ Kennedy bu konuşmasında Amerikan dışişleri kadrosunda çalışan personelin temsil, bilgi ve deneyim konusundaki yetersizliğinden bahsederek, bu kadrolara kendisini vatanına adanmış, idealist ve genç kadroların gelmesinin zaruretine işaret etmiştir. Konuşmasının devamında genç Amerikalıların liderliğinde hür ve bağımsız bir dünya oluşturmak için, Amerikalı gençlerin savaş erleri olarak yetiştirilmesinin yanında, barış elçileri olmalarının da sağlanacağını belirtmiştir.⁹

Kennedy, Barış Gönüllüleri Örgütü'nün kuruluş gerekçelerini aktarırken az gelişmiş ülkelerdeki mevcut ABD algısı hakkında bilgi vermiş ve bunun değiştirilmesi için Amerika'nın dış politikasında değişikliğe gidilmesi gerektiğini söylemiştir. Asya'da, Afrika'da ve dünyanın diğer başka yerlerinde Amerikan teknisyen ve diplomatlarından daha fazla Rus teknisyen ve diplomatlarının bulunduğunu, ilk yardım tekliflerini onların yaptığını, ilk diplomatik bağlantıları onların kurduğunu ve her alanda bir adım önde olduklarını söyleyen Kennedy, başkan seçilmesi halinde dengenin

---

⁶ Müslim Özbalkan, *Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri*, Ant Yayınları, İstanbul 1970, s.14.

⁷ Roy Hoopes, *The Complete Peace Corps Guide*, The Dial Press, New York 1961, s.34, Kennedy Michigan Speech (Oct 14, 1960), <http://www.peacecorps.gov/about/history/> Erişim Tarihi: 21.12.2017.

⁸ Speech of Senator John F. Kennedy, Cow Palace, San Francisco, CA, November 2,1960. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=25928>, Erişim Tarihi: 21.12.2017.

⁹ Özbalkan, age, s.30.

değişmesi için kendisine destek istemiştir.¹⁰ 8 Kasım 1960'da yapılan seçimleri kazanan Kennedy ilk iş olarak Barış Gönüllüleri Örgütü'nün fizibilite çalışmalarını yapmak için kayınbiraderi Sargent Shriver'ı görevlendirmiştir. Sargent Shriver'ın örgütün kurulması için gerekli ekibi oluşturup onlarla yaptığı toplantılar neticesinde kapsamlı bir rapor hazırlayarak 1961 yılı başında Kennedy'ye sunmuştur. Başkan Kennedy anayasanın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak 1 Mart 1961 tarihinde Barış Gönüllüleri Örgütü'nün kurulduğu duyurmuştur.¹¹

Barış Gönüllüleri Örgütü kuruluş yasasının kongreden çıkmasını beklemeden kendisine katılan yaklaşık 30.000 civarındaki gençler arasından belirlenen ilk gruba seçilen Amerikan üniversitelerinde ön eğitim vermeye başlamıştır. İlgili yasa kongrede görüşülmeye başlandığında gönüllülerin eğitim ve sevk işlemleri bitirilerek, 200 kişilik ilk kafiye Gana, Kolombiya, St. Lucia ve Tanzanya'da çalışmaya başlamışlardır.¹² Nijerya, Şili ve Filipinlere gidecek grupların eğitimleri de tamamlanmış ve sevk hazırlıkları yapılmaktayken böyle başarılı bir projenin kongreden geçmemesi için bir engel görülmemektedir. Kongredeki temsilciler az gelişmiş ülkelerde Amerika'nın çıkarları için mücadele eden bu gençlere karşı oy kullanamamış ve 22 Eylül 1961'de Barış Gönülleri Yasası (Peace Corps Act) 30 milyon dolar bütçe ile kabul edilmiştir.¹³

Barış Gönüllüleri Örgütü Yasası'nda örgütün amaçları şu şekilde belirtilmektedir:¹⁴ Birincisi; gidilen ülkelerin ve bölgelerin yetişkin insan gücüne olan ihtiyaçlarını gidermede yardımcı olmak, ikincisi; hizmet edilen milletlerde Amerikan milletine karşı daha dostane bir anlayış geliştirmeye çalışmak ve üçüncü olarak Amerikan milletinin öteki ülkelerin insanlarını daha iyi anlamalarını sağlamak.

Barış Gönüllüleri Örgütü'nün kuruluş yasasında belirtilen bu amaçlar, Barış Gönüllüleri'nin temel hedefleri olarak benimsenmiştir. Örgüt bütün faaliyetlerinde bu amaçları ön plana çıkararak propaganda aracı olarak kullanmıştır. Az gelişmiş ülkeler Barış Gönüllüleri ile ihtiyaç duydukları teknoloji ve yetişmiş insan gücünü elde

---

¹⁰ Speech of Senator John F. Kennedy, Cow Palace, San Francisco, CA, November 2, 1960.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=25927>, Erişim Tarihi: 21.12.2017.

¹¹ Özbalkan, age, s.31.

¹² First Group of Peace Corps Volunteers, <http://www.peacecorps.gov/about/history/>, Erişim Tarihi: 22.12.2017,

¹³ Özbalkan, age, s.36; Soysal, agm, s.117; Ali Rıza Bayzan, *Türkiye'de Amerikan Misyonerleri*, Ankara 2006, s.203; Peace Corps Act: Eighty-Seventh Congress of the United States of America, At the First Session, H.R.7500, Public Law, 87-293, September 22, 1961,
<https://www.archives.gov/files/education/lessons/peace-corps/images/public-law-01.jpg>. Erişim Tarihi: 12.01.2018,

¹⁴ Özbalkan, age, s.37-38; Soysal, agm, s.118.

http://files.peacecorps.gov/multimedia/pdf/policies/peacecorps_cbj_2016.pdf, Erişim Tarihi: 22.12.2017.

ederken, ABD da kendisine duyulan güvensizlik ve kuşkulardan kurtulacaktır. Ayrıca ABD, bu organizasyon sayesinde çok sayıda vatandaşına yeni bir istihdam alanı sağlamıştır.

1. Amerikan Barış Gönüllülerinin Türkiye'ye Gönderilmesi

ABD, Barış Gönüllüleri Örgütü'nün resmen kurulmasından sonra barış gönüllüsü göndermek istediği ülkelerin hükümetleriyle elçilikler vasıtasıyla iletişime geçerek ikili anlaşmalar imzalamaya çalışmıştır. Bu çerçevede Barış Gönüllüleri Örgütü Genel Müdürü Sargent Shriver ilgili devletlerin liderlerini ziyaret ederek bu organizasyon hakkında bilgilendirme yaparak gönüllülerin ülkelerine davet edilmeleri hakkında ikna çalışmaları yürütmüştür.

ABD'nin Türkiye'ye Barış Gönüllüsü gönderme girişimi 1961 Haziran'ında başlamıştır. Türkiye'ye gönderilecek olan gönüllülerin hukuki zeminini oluşturmak için görüşmeleri ABD tarafı adına Mr.Kuhn ve Mr. Woolfley ile Türkiye adına dışişleri personelleri Hamit Batu ve Şefik Fenmen yürütmüştür.¹⁵ İki tarafın temsilcileri yaklaşık bir yıl devam eden görüşmeler neticesinde Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'de rahatça çalışabilmeleri için diplomatik ayrıcalıklar, her türlü vergi, resim, harç problemleri, programın uygulandığı yerlerde serbestçe dolaşım izinleri ve örgüt temsilcisinin tanınması gibi yasal hazırlıkları tamamlanmışlardır. Bu arada Amerikan Başkan Yardımcısı Lyndon Baines Johnson Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir.¹⁶ Johnson'ın bu ziyareti sırasında ikili antlaşmayla ilgili görüşmeler tamamlanmıştır. Böylece ABD ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki İkili Antlaşma 27 Ağustos 1962 tarihinde Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin ile Amerikan Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson arasında mektup teatisi yoluyla sağlanmıştır.¹⁷

Barış Gönüllüleri İkili Anlaşması'nın birinci maddesinde yer alan; “*Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, Türkiye’de müştereken tespit edilen görevler ifa etmek üzere ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından talep ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından kabul edilen sayıda barış gönüllüsünü Türkiye’de vazifelendirecektir.*¹⁸ ...” görüleceği üzere, Türkiye'nin talepleri doğrultusunda ABD tarafından istenen sayıda gönüllünün Türkiye’de görevlendirileceği hükmü yer almaktadır. Yani gelecek

¹⁵ Özbalkan, age, s. 125.

¹⁶ Johnson Ankara’ya Geldi, *Milliyet*, 27 Ağustos 1962.

¹⁷ İkili Antlaşma Metni: Türkçe: *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)*, Dönem 1, Birleşim 39, Cilt 34, Sayı 339, 14 Ocak 1965, s. 4-5; İngilizce:

<http://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20461/volume-461-i-6651-english.pdf>, Fransızca:

<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20461/volume-461-i-6651-french.pdf>, Erişim

Tarihi: 12.01.2018; Özbalkan, age, s. 125-129; “Gürsel ve İnönü Johnson ile Görüştü”, *Milliyet*, 28 Ağustos 1962.

¹⁸ Aynı Yer.

gönüllülerin hangi alanlarda ve hangi pozisyonlarda çalışacağına ABD karar vermektedir.

Ayrıca Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü'nün kuruluş raporunda sadece davet edilen ülkelere gönüllü gönderileceği açık bir şekilde belirtilmiştir. Oysa birçok ülke gibi Türkiye'nin de gönüllü talebi olmamasına rağmen Amerikan yetkililerin başka konuları bahane ederek Türkiye'nin gönderilecek gönüllüleri kabul etmesi sağlanmıştır.¹⁹

ABD anlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmesini beklemeden 6 Eylül 1962'de ikili anlaşmaya dayanarak 39 kişilik ilk kabile Barış Gönüllüleri Türkiye'ye gelerek faaliyetlerine başlamışlardır. Ancak İkili Antlaşma'nın resmi olarak yürürlüğe girmesi için TBMM'de kabul edilmesi gerekir. Anlaşma TBMM'de onaylanması hakkındaki görüşmeler ancak 14 Ocak 1965'te başlayabilmiştir.²⁰ Bu tarihe kadar örgüt, 527 gönüllüsünü Türkiye'nin farklı il, ilçe, kasaba hatta köylerinde çeşitli alanlarda faaliyetlerde bulunmak üzere göndermiştir. ABD bu sırada gerçekleştirdiği bazı girişimlerle Barış Gönüllüleri Örgütü yöneticilerine ikinci sınıf diplomat statüsü tanınmasını sağlamıştır. Bunun için Bakanlar Kurulu, yöneticilere diplomat statüsünün verilmesi için 1 Ekim 1966'da aldığı bir kararla Dışişleri Bakanlığını bu konuda yetkili kılmıştır.²¹ Ayrıca Türkiye'ye gelecek evli Barış gönüllülerinin eşleri için de yarım günlük çalışmalarına olanak sağlanması ve 12 ila 20 ay süre ile serbest dolanım hakkı verilmesi talep edilmiştir.²²

Barış Gönüllüleri Antlaşması'nın imzalanmasından yaklaşık iki buçuk yıl sonra meclis gündemine getirilip onaylanması hususu görüşülürken; iktidar milletvekillerinin olumlu yaklaşımına karşılık, bazı milletvekillerinin olumsuz bir yaklaşım ile karşı çıktığı meclis zabıtlarına yansımıştır.²³ Antlaşma maddeleri görüşüldükten sonra yapılan ilk oylamada yeterli çoğunluk sağlanamadığı için ertesi gün yapılan oylamada 6 ret oyuna karşılık 250 kabul oyu antlaşma meclisten onay almıştır.²⁴ Anlaşma Millet Meclisi'nde onaylandıktan sonra 2 Nisan 1965 tarihinde Cumhuriyet Senatosu'nda görüşülerek 1 ret oyuna karşılık 100 kabul oyuyla yürürlüğe girmiştir.²⁵

Barış Gönüllüleri Örgütü 1962-1971 yılları arasında Türkiye'ye toplamda 1460 barış gönüllüsü göndermiştir. Türkiye'ye gönderilen bu gönüllüler başta Eğitim

¹⁹ Fatih Erboz, Macit Soydan, *Barış Gönüllüleri 10 Karanlık Yıl*, Empati Yayınları, Ankara 2005, s. 12-54-70.

²⁰ *MMTD*, Dönem 1, Birleşim 39, Cilt 34, Sayı 339, 14 Ocak 1965, s. 4-5.

²¹ BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Tetkik Dairesi, Kararname, Sayı 6/7105, Dosya, No:100-31/1517.

²² Müslim Özbalkan, "Barış Gönüllülerinin Teknik Yardımı", *Devrim*, S.7, 2 Aralık 1969, s.8.

²³ *MMTD*, Dönem 1, Birleşim 39, Cilt:34, 14 Ocak 1965, s. 662-665;

²⁴ *MMTD*, Dönem 1, Birleşim 40, Cilt:34, 15 Ocak 1965, s. 810-813.

²⁵ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem 1, Cilt 26, Birleşim 67, 2 Nisan 1965, s. 640-644.

(İngilizce Öğretmenliği) olmak üzere, Toplum Kalkınması, Sağlık, Sosyal Hizmetler, Ev Ekonomisi, Tüberküloz Kontrolü, Çocuk Bakımı, Yükseköğretimde Okutmanlık, Turizm ve Barış Gönüllüleri bürolarında ofis işlerinde görevlendirilmek üzere 17 ayrı grup halinde sevk edilmişlerdir.²⁶

Türkiye’de görev yapan gönüllü sayısı, bu alanda Türkiye’deki ilk çalışma olan Müslim Özbalkan’ın çalışmasında 1201 olarak verilmiştir. Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü’nün faaliyetleri 1971 yıllarına kadar devam etmiştir.²⁷ Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü’nün 1972 yılı maliyet raporuna göre Türkiye’de bulunan barış gönüllüsü sayıları şu şekilde verilmiştir:²⁸ 1962 yılında 39, 1963 yılında 142, 1964 yılında 319, 1965 yılında 527, 1966 yılında 447, 1967 yılında 220, 1968 yılında 236, 1969 yılında 164, 1970 yılında 1, 1971 yılında 1barış gönüllüsü bulunmaktadır. Verilen rakamlar yılsonunda Türkiye’de bulunan gönüllü sayılarını göstermektedir. TBMM’de Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal’ın Barış Gönüllüleri hakkında yaptığı konuşmada resmi rakamlara göre 1962-1971 yılları arasında Türkiye’de faaliyette bulunan gönüllü sayısını 1201 olarak vermektedir.²⁹

Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü 1972 yılında Türkiye’ye 5 gönüllü göndermeyi planlanmıştır. Ancak Amerikan Barış Gönüllüleri’nin Türkiye Bürosu Müdürü John Corey Türkiye’deki programın 1970 yılı sonunda sonlandırılacağını açıklamıştır.³⁰ Bu kararın alınmasında gerek Türk-ABD ilişkilerinde geline son durum ve gerekse toplumda ortaya çıkan rahatsızlıkların önemli rol oynadığı söylenebilir. Türkiye’de bulunan bütün Amerikan Barış Gönüllüleri 1970 yazında biri dışında A.B.D.’ye geri dönmüşlerdir. Türkiye’de kalan son Amerikan Barış Gönüllüsü Samsun Maarif Koleji’nde İngilizce Öğretmeni olarak görev yapan Jan Alexander Voogel’dir. Voogel de 1971 yazında ülkesine dönerek resmi olarak 1970 yılında sonlandırılan program, 1971 yazında da fiilen sona ermiştir.³¹

Türkiye’de 1962-71 yılları arasında çalışmış olan Barış Gönüllüleri Amerika’ya döndükten sonra “Arkadaşlar” adı ile bir web sayfası kurmuşlardır. Bu web sayfasında gönüllüler Türkiye’ye dair anılarını, çalıştıkları yıllara ve daha sonraki yıllarda tekrar

---

²⁶ Gökhan Eşel, *Amerikan Barış Gönüllüleri’nin Türkiye’deki Faaliyetleri*, (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Kayseri 2014, s.76-179.

²⁷ Özbalkan, age. s. 150.

²⁸ Verilen rakamlar, o yıl içerisinde Türkiye’de bulunan Gönüllü sayısını göstermektedir. Belirtilen tarih aralığında gelen ve giden gönüllü sayıları yıllara göre değişmiştir. *Peace Corps Congressional Presentation Fiscal Year 1972*, June 1971, s.5, <http://files.peacecorps.gov/manuals/cbj/1972> Erişim Tarihi: 10.01.2018.

²⁹ *MMTD*, Dönem 3, Birleşim 72, Cilt 12, Toplantı 2, 13 Mart 1971, s.276-278.

³⁰ A.B.D.’li Barış Gönüllüleri Geri Alınıyor, *Milliyet*, 21 Mart 1970.

³¹ *MMTD*, Dönem 3, Birleşim 106, Cilt 13, Toplantı 2, 2 Haziran 1971, s.696.

Türkiye'ye geldiklerinde çektikleri fotoğraflarını ve Türkiye hakkında genel bilgiler içeren konuları paylaşmışlardır.³²

2. Barış Gönüllülerinin Türkiye'de Sağlık Eğitimi Alanındaki Faaliyetleri

Barış Gönüllülerinin Türkiye'de Sağlık alanındaki faaliyetleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Barış Gönüllüleri Örgütü Türkiye Bürosu arasında 1963 yılında imzalanan protokolda belirtilen esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Protokolden hemen sonra sağlık alanında çalışacak 14 kişilik ilk grup barış gönüllüsü Kasım 1963'de Türkiye'ye gönderilmiştir. Ardından Mayıs 1965'de 22 ve Kasım 1965'de 9 olmak üzere toplam 45 gönüllü gönderilmiştir.³³

Sağlık programında çalışan gönüllülerin faaliyet alanları; hastanelerde yardımcı hizmetler, ilk yardım kursları, sağlık meslek liseleri, ana ve çocuk sağlığı kursları, kreşler, doğum kontrolü alanı, Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesindeki çocuk yuvaları, huzurevleri ve Tüberküloz kontrolü olarak belirlenmiştir. Barış Gönüllülerinin belli dönemlerde ayrılmaları ve değiştirilmeleri sebebiyle işlerin aksamaması için doğrudan bu alandaki personel ihtiyacını karşılamaya yönelik çalışmalarına izin verilmemiştir. Bu alanda faaliyet gösteren gönüllülerin; belirlenen sağlık liselerinde üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin, temel hemşirelik ve hasta bakımı gibi derslerine girdikleri ve ayrıca öğrencilerin teorik derslerin ardından hastanelerde pratik yapması esnasında da onlara refakat ettikleri görülmektedir.

Yapılan protokole göre gönüllüler ile Türk hastabakıcılar arasında sıkı bir işbirliği tesis edilmesi, bu çerçevede sağlık okulları ve hastanelerdeki personellerin gönüllülere her türlü yardımın ve desteğin sağlanması için gerekli yazışmalar yapılmıştır. Ayrıca bu konuda tam zamanlı olarak tercümanlarda görevlendirilmiştir. Türkiye'ye faaliyet gösteren Amerikan gönüllüleri içerisinde en nitelikli olanları sağlık alanında çalışanlar olmuştur. Bunlar arasında doktorlar, diş hekimleri ve hemşireler yer almaktadır.

14 kişilik ilk grup içerisinde hemşire olarak gelen Sally O'Connell isimindeki Barış Gönüllüsü, Türkiye'deki Hemşirelik Eğitimi konudaki çalışmalarının salyangoz adımlarıyla ilerlediğini belirtmiştir. Bu konudaki düşüncelerini "*Hemşireliğin ne olduğunu tam olarak bilmeyen bir ülkede önder hemşire olmanın zor ve bir o kadar da ilginç olduğunu ancak iki yılda Türkiye'de "Hemşirelik" alanında bir devrim yapabileceklerine dair umutlarının olmadığını*" ifade etmiştir.³⁴

Gelen hemşirelerden ikisi de Denizli Sağlık Koleji'nde görevlendirilmiştir. Normalde gönüllülerin genç erkek ve kadınlardan oluştuğu ifade edilmesine rağmen, Denizli'ye gelen iki hemşireden biri olan Carol Sidwa Lerman o yıllarda altmış

³² <http://arkadaslar.info/>, Erişim Tarihi: 10.01.2018.

³³ Özbalkan, age. s. 217.

³⁴ Eşel, agt, s.121

yaşlarındadır.³⁵ Buna bir diğer örnekte Trabzon Sağlık Meslek Lisesi'nde görev yapan Mary W. Duncan'dır. Duncan, öğrencilerinin tamamı erkeklerden oluşan lisede Halk Sağlığı derslerini verdiği sırada yaşının, altmış yedi olduğu ifade edilmektedir.

Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Sağlık Eğitimi alanındaki faaliyetleri sadece Sağlık Kolejleri ve Sağlık Liseleri ile sınırlı kalmamıştır. Amerikan Barış Gönüllüsü, Pediatrist ve Adölesan Uzmanı Sidney W. Maurer bilgi ve tecrübelerini Türk Sağlık Personelleri ile paylaşmıştır. Özellikle Maurer, 1964 yılında Hacettepe Üniversitesi Hastanesine gelerek Dr. Mithat Çoruh ile birlikte hasta kontrollerine katılmıştır. Nefroloji alanında çalışmalar yürüten, Sidney W. Maurer, bu kontroller sırasında nefrotik sendromlu hastaların biyopsilerinin olmadığını görünce şaşırılmış ve biyopsi yapılmasını önermiştir. Ancak o tarihlerde çocuk nefrolojisinde biyopsi yapan doktor olmadığı için Maurer, biyopsi yapma tekniğini, teorik ve pratik olarak birlikte çalıştığı pediatri araştırma görevlisi Nimet Ünay Gündoğan'a öğreterek, bu alanda Türkiye'de bir ilk gerçekleştirmiştir.³⁶

Hacettepe Üniversitesi Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü ile sadece Sağlık alanındaki projelerde değil kentsel toplum kalkınması projelerinde de birlikte çalışmıştır. Ankara'nın o zaman gecekondu semti olan Gülveren pilot uygulama alanı olarak seçilerek burada sağlık taraması ve tüberküloz kontrolü yapılmıştır. Burada yapılan ortak çalışmalar özellikle örgütün dünya çapında propaganda araçları olarak kullandığı tanıtım kitapçıkları ve broşürlerinde de kullanılmıştır.

Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü sağlık alanında çalışacak gönüllüler için hazırladığı tanıtım kitapçığında yapılan çalışmalardan "Barış Gönüllüleri Ankara'da bir halk sağlığı projesine öncülük etmektedir. Hacettepe Hastanesi ile işbirliğinde çalışan Barış Gönüllüsü doktorlar, dişçiler, tıbbi dokümantasyon uzmanları, fizyoterapistler, diyetisyenler ve toplumsal kalkınma çalışanları, Türk görevliler ile birlikte gecekonduların sağlık sorunları ile koordineli bir güç ile mücadele etmektedirler. Gönüllüler yalnızca tedavi edici tıp ile ilgilenmemişler, aynı zamanda önleyici halk sağlığı, sağlık muhafazası, çocuk bakımı ve hastalık kontrolü alanlarında ihtiyaç duyulan talimatları tedarik etmek için çalışmaktadırlar" sözleriyle bahsetmektedir.³⁷

Amerikan Barış Gönüllüleri kendi sağlık ihtiyaçları doğrultusunda, Türkiye Bürosu bünyesinde çalışan, Barış Gönüllülerine hizmet veren doktorları da

---

³⁵ Ercan Haytoğlu, "Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Denizli Merkez ve Çevresindeki Faaliyetleri", *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Sempozyumu Bildirileri 22-24 Ekim 2008*, Isparta 2008, s.971.

Ahmet İnal, "Barış Gönüllüleri Faydalıdır", *Cumhuriyet* 30 Temmuz 1966

³⁶ Ayfer Gür Güven, A. Bakkaloğlu ve J. Ehrich, "Türkiye'de Çocuk Nefrolojisinin Kuruluşu, Gelişimi ve Bugünkü Düzeyi", *Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi*, S.22, Şubat 2013, s.137-142

³⁷ Eşel, agt, s.122-123.

bulunmaktadır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Parazitoloji Uzmanı Dr. Fahamet Yalçınkaya çalışmasında İzmir, İstanbul ve Ankara merkezli olarak görev yapan, toplam dört Amerikalı doktor bulunduğunu ve bu doktorlardan ikisinin Ankara'daki Barış Gönüllüleri bürosunda görev yaptığını ifade etmektedir. Yalçınkaya, Barış gönüllülerinin görev sürelerini tamamlayıp ya da herhangi bir sebeple Türkiye'den ayrılmadan önce gönüllülere "kopro-parazitolojik" muayeneler yapıldığını aktarmaktadır. Bu amaçla Barış Gönüllüleri Ankara bürosu doktorlarının Enstitülerine yaptığı müracaatları laboratuvar personeli ve malzeme durumu doğrultusunda, günde on muayeneyi geçmemek kaydıyla kabul ettiklerini ve 1965/1966 yıllarında yapılan muayenelerin sonuçlarının oldukça dikkat çekici olduğunu ifade etmektedir. Zira zooparazit prevalansının çok yüksek olduğu ülkemizde Barış Gönüllüleri'nin zooparazit prevalansının düşük olması oldukça ilginçtir. Muayene sonuçlarının bu kadar dikkat çekici olmasının sebebi; Barış Gönüllülerine buldukları bölgelerde mümkün olduğu kadar yerel yiyeceklerin tüketilmemesi ve içme sularının kaynatılarak içilmesi konusunda gerekli bilgilendirmenin yapılmış olmasıdır. Ayrıca büyük şehirlerde lokantalarda yemek yemek durumunda kaldıklarında salata, sebze ve meyve yemedikleri ve ancak iyice pişmiş etleri tercih ettikleri görülmüştür.³⁸ Bu durum tanıtım broşürlerinde ifade edilen Barış Gönüllüleri'nin halkın içinde halktan biri gibi yaşayacaklarına dair ifadelerin gerçeklerle ne kadar çeliştiğine de bir kanıt olarak gösterilebilir.

Amerikan Barış Gönüllüleri adına İzmir'de görev yapan doktorlarına gelen bir vakada Nepal'de Barış Gönüllüsü olarak görev yapmış olan Jane Smith, turist olarak geldiği İzmir'de rahatsızlanmıştır. Türk Doktorları elektroşok tedavisi yapmayı önermeleri üzerine, İzmir'deki Barış Gönüllüleri Doktoru, bu tedavi usulünün yan etkilerinden dolayı tedavinin kendi kontrollerinde yapılmasını istemiştir.³⁹

Amerikan Barış Gönüllüleri Sağlık alanındaki faaliyetleri hakkında Türk Hükûmetine yeni bir proje teklifinde bulunmuştur. Teklifin sahibi Amerikalı Senatör Dr. Alex Peros, bu amaçla 31 Mart 1964 tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye hitaben bir mektup göndermiştir. Peros mektubunda sağlık alanında yeni bir program kurulması teklif etmektedir. Senatör, Başbakan İsmet İnönü'den Barış Gönüllüleri Örgütünün yeni bir program açması için Türkiye'nin talepte bulunması hususunu belirtmektedir.⁴⁰

Başbakanlık gelen bu teklif mektubunu görüş bildirmeleri amacıyla 6 Nisan 1964 tarihinde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na havale etmiştir. Bahsedilen konu bakanlıkça incelenmesinin ardından, 22 Nisan 1964 tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım

---

³⁸ Fahamet Yalçınkaya, "Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Kopro - Parazitolojik Muayene Sonuçları ve Değerlendirilmesi", *Türk Hijyen ve Tecrübî Biyoloji Dergisi*, Cilt XXVII, S. 2-3, 1967, s.175-177.

³⁹ Eşel, agt, s. 124.

⁴⁰ BCA, Dosya: E10, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer No: 77.484.8.4.

Bakanı Dr. Kemal Demir tarafından Başbakanlığa “Sayın Başbakan’ın adına aşağıda adresi yazılı Amerikalı Senatör Dr. Alex Peros tarafından gönderilen ve Bakanlığımıza havale olunan 31 Mart 1964 tarihli mektup incelenmiştir. Okunmasından da anlaşılacağı üzere Barış Gönüllüleri programı çerçevesi dâhilinde bir Kiropraktor (Chiropractor) ekibinin memleketimize gönderilmesi teklif edilmektedir. Bilindiği gibi Tıp ve şubatı sanatlarının tarzi icrasına dair 1219 sayılı Kanun ve Tababet İhtisas Tüzüğüne göre Kiropraktik (Chiropractic) mesleğinin memleketimizde icra edilmesi mümkün değildir. Bu itibarla mektup sahibinin teklifinin müsait karşılanması da mümkün görülememektedir. Diğer taraftan memleketimizde Fizyoterapist’e ihtiyaç vardır. Mektup sahibi bu sahada yardım imkânını göz önünde bulundurursa memnuniyetle karşılanacaktır. Bu konuda Dr. Alex Peros’a hitaben hazırlanmış bir mektup örneği de ilişikte sunulmuştur” şeklinde bir cevap gönderilmiştir.⁴¹

Senatör Peros Türkiye’ye daha fazla gönüllü gönderebilmek için Başbakan’dan böyle bir talepte bulunmaktadır. Ancak ilginç olan husus bu talebin Türkiye tarafından yapılmasını istemektedir. Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü faaliyetlerini misafir ülkelerin ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda belirlemesine rağmen, Peros’un Barış Gönüllüleri aracılığıyla, Türkiye’nin ihtiyacının olmadığı bir alanda, üstelik davet edilmeleri hususunu da belirterek talepte bulunması oldukça dikkat çekicidir.

Barış Gönüllüleri yöneticilerinin Şubat 1967’de yaptıkları toplantıda Sağlık eğitimi programının belirlenen hedefler çerçevesinde gerçekleşmemesi üzerine, programın kapatılmasına karar vermişlerdir. Programın kapatılmasında bu alanla ilgili hazırlanan raporlarda ve gönüllülerle yapılan anketlerde Barış Gönüllüleri Yasası’ndaki hedeflere ulaşamadığı ve gönüllülerin de büyük çoğunluğunun programın kapatılması gerektiğini ileri sürmeleri etkili olmuştur.⁴²

3. Barış Gönüllülerinin Türkiye’de Tüberküloz Kontrolü Alanındaki Faaliyetleri

Amerikan Barış Gönüllüleri’nin Sağlık alanındaki faaliyetlerinin en büyük kısmını Tüberküloz Kontrolü teşkil etmiştir. Tüberküloz Kontrolü programı Sağlık alanında çalışan Barış Gönüllüleri ile Toplumsal Kalkınma alanında faaliyet gösteren Barış Gönüllüleri’nin ortaklaşa yürüttüğü bir proje olarak gerçekleştirilmiştir. 1965 yılında Amerikalı yöneticiler kentsel toplum kalkınması alanında yeni bir program açmak ve sosyal hizmetler alanında faaliyette bulunmak amacıyla yapılan görüşmelere olumlu yanıt verilmesi üzerine bu alanda gönüllü eğitimlerine başlamışlardır.

Gönüllülere Amerika’daki temel eğitimleri 360 saat Türk dili eğitimi, 70 saat Türk tarihi, İslam medeniyeti ve bölge çalışmaları ve 75 saat Amerikan çalışmaları, komünizm ve dünya ilişkileri derslerini kapsamakta ve eğitimler Portland State

⁴¹ BCA, Dosya: E10, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer No: 77.484.8.1.

⁴² Özbalkan, age, s.218.

College’de verilmektedir.⁴³ Hazırlık eğitimleri devam ederken, Türkiye 1966 yılından itibaren bazı programlarda gönüllü sayısını azaltmak istediğini ve Kentsel Toplum Kalkınması programından da vazgeçtiğini açıklamıştır. Bu kararında Türkiye’de Barış Gönüllülerine karşı ülke genelinde ortaya çıkan olumsuz hava ve Genel Kurmay Başkanlığının istihbarat raporlarının etkili olduğu söylenebilir.⁴⁴ Ayrıca Zonguldak Milletvekili Kenan Esengin, Barış Gönüllüleri’nin gizli maksatlar için Türkiye’ye geldiğini ve anlaşılan bu durumdan dolayı gönüllülerin, derhal ülkeden alınmaları için yetkililere çağrıda bulunmuştur.⁴⁵

Bu gelişmeler üzerine Amerika’da Kentsel Toplum Kalkınması programı için hazırlanan ve iki aylık eğitimlerini tamamlayan 114 kişiden oluşan 12’nci (Turkey XII), grubun ne olacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Amerika’nın Ankara Büyükelçisi Parker T. Hart devreye girerek hazırlıkları devam eden bu grubun başka alanlardaki programlarda görev yapmaları hususunda Türk Hükümeti ikna etmiştir.

Kentsel Toplum Kalkınması programı için gönderilen Barış Gönüllüleri’ne Tüberküloz Kontrolünde çalışmaları için ilaveten, konu ile ilgili bir aylık ek bir eğitimden geçirildikten sonra pilot bölge olarak belirlenen Ankara’nın gecekondu semti Gülveren’de görevlendirilmek üzere 1965 yılı sonunda Türkiye’ye gönderilmişlerdir. On ikinci grubun gelişile birlikte, Türkiye’deki hâlihazırda mevcut Amerikan Barış Gönüllüsü sayısı altı yüze yaklaşmıştır. 1965 yılında Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütünün gönüllü gönderdiği ülkeler arasında Türkiye üçüncü sırada gelmektedir.⁴⁶

Tüberküloz Kontrolü programı çerçevesinde Türkiye’ye gelen gönüllüler önce Ankara’da Hacettepe Üniversitesi Hastanesi’nde oryantasyon eğitimine alındılar. Hacettepe Üniversitesi ve Prof. Dr. İhsan Doğramacı’nın özel gayretleri neticesinde hazırlık eğitimleri devam ederken Ankara Gülveren’de Tüberküloz ve sağlık taramaları için bir klinik açılmıştır. Gönüllüler sabahtan öğlene kadar eğitimlere Hacettepe Üniversitesi Hastanesi’ne devam ederken, öğleden sonraları da açılan bu klinikte tüberküloz ve sağlık taramaları faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Buradaki faaliyetlere tüm Barış Gönüllülerinin on binincisi olan Sally Poland’ın katılması Amerikan basınında büyük yankı uyandırmıştır.⁴⁷ Eğitimlerin tamamlanmasından sonra tüberküloz kontrolü programında çalışacak gönüllülerden 10’u Adana, 25’i İzmir ve

---

⁴³ Warren Master, “Becoming a Citizen of the World: Peace Corps Retrospective”, *The Public Manager*, Winter 2011, s.46; <https://www.td.org/magazines/the-public-manager/becoming-a-citizen-of-the-world-peace-corps-retrospective>. Erişim Tarihi: 03.03.2018.

⁴⁴ Özbalkan, age, s.155; “Zararlı Tarikatçıların Dağıtılması İstendi”, *Milliyet*, 2 Şubat 1966.

⁴⁵ “Bir Çağrı”, *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1966.

⁴⁶ David N. Weinman, “Peace Corps Turkey: A Retrospective”, http://www.arkadaslar.info/peace_corps_turkey.htm Erişim Tarihi: 05.03.2018; Özbalkan, s.150.

⁴⁷ “Peace Corps Poland Help Turkey”, *The Washington Post*, 25 Ağustos 1966,

30'u İstanbul'a gönderilerek buralardaki Verem Savaş Dispanserlerinde görevlendirilmişlerdir.

Adana Ceyhan'da bir Verem Savaş Dispanserinde görev yapan Barış Gönüllüleri Warren Master ve eşi Karen Master çalışma ortamları hakkında dispanserde; bir müdür, doktor, hemşireler, laborant, röntgen teknisyeni, verem aşısından sorumlu sağlık memuru, motosikletli ilaç kuryesi ve bir araç şoförünün bulunduğu bilgisini vermektedir. Gönüllüler, dispanserdeki personel ile iş bölümü yaptıklarını ifade ederek, eşi Karen Master'ın dispanserdeki idari ve lojistik konularda görevlendirildiğini, kendisinin ise, civar köylere Tüberküloz taramasına gittiğini aktarmaktadır. İletişim yetersizliği sebebiyle köylere habersiz gittiklerini bildiren Warren Master, köyde muhtar ile birlikte çalışmalarını yürüttüklerini ve hatta bazı günlerde köyde kaldıklarını aktarmıştır.⁴⁸

Türkiye'ye on ikinci grup Barış Gönüllüleri'nden biri olarak gelen Scout (Sara Fritzell) Hanhan, iki yıllık görev süresini tamamladıktan sonra Çocuk Bakımı Programı Türkiye Sorumlusu olarak 1970 yılına Türkiye'de kalmıştır. İstanbul'a gönderilen grup içerisinde bulunan Hanhan'ın bir Verem Savaş Dispanseri bünyesinde görevlendirildiğini ifade eden Master, ayrıca Hanhan'ın burada çalışırken aynı zamanda aşı yaptığı, röntgen çektiği, Türk Hemşirelere yardım ettiği ve gecekondular mahallelerinde yaşayan Tüberküloz hastalarını da ziyaret ederek, onlara bu hastalık ile nasıl yaşayacakları konusunda bilgilendirmede bulunduğunu aktarmaktadır.⁴⁹

Diğer programlara göre Tüberküloz kontrolü programı oldukça kısa sürmüştür. Mayıs 1966'da, Barış Gönüllüleri Türkiye Bürosu aldığı bir karar ile Tüberküloz kontrolü programındaki Barış Gönüllüleri'nin sayısını azaltmaya başlamıştır. Programdaki bazı gönüllüleri Çocuk Bakımı, İngilizce öğretmenliği, matematik öğretmenliği, köy kalkınması gibi programlara kaydırılmış kalan 22 gönüllü ise Türkiye'de iki yıllık görev sürelerini tamamlayamadan Amerika'ya geri gönderilmiştir. Böylece Barış Gönüllüleri Örgütü'nün Türkiye'deki bir projesi daha başarısızlıkla sonlanmıştır.⁵⁰

4. Barış Gönüllülerinin Türkiye'de Çocuk Bakımı Alanındaki Faaliyetleri

Amerikan Barış Gönüllüleri Türkiye Bürosu, 27 Ağustos 1962 tarihinde imzalanan anlaşmaya ek olarak, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile bir protokol imzalamıştır. Amerikan Barış Gönüllüleri'nin çocuk bakımı programında çalışmaları bu protokole göre yürütülecektir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Türkiye'ye gelecek olan Barış Gönüllüleri'nin, üniversite mezunu olmalarını ve konu ile ilgili hazırlık eğitiminden geçirilmelerini özellikle talep etmiştir. Bu çerçevede gönüllülerin

⁴⁸ Eşel, agt, s. 126-127. Master, age, s.47.

⁴⁹ Master, age, s.48.

⁵⁰ Özbalkan, age, s.220.

Türkiye'ye gelmeden önce Türk eğitim sistemi, öğretim yöntemleri, Türk dili eğitimi, Türk tarihi, Türk kültürü ve Türk-Amerikan ilişkileri hakkında hazırlık eğitimi almaları kararlaştırılmıştır.⁵¹

Çocuk Bakımı Programında görev alacak Barış Gönüllüleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Aile ve Çocuk Sağlığı Dairesi tarafından, Sosyal Hizmetler Akademisi ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde görevlendirilmesi planlanmıştır. Sosyal Hizmetler Akademisi'nde görev alacakların, buradaki Türk görevlilere yardımcı olması ve modern çocuk bakımı yöntemleri derslerini yürütülmesi öngörülmüştür. Ayrıca akademi öğrencilerinin uygulamalı derslerinde yardımcı olmaları kararlaştırılmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumunda görevlendirilenler ise, çocuk bakımı yöntemlerinin geliştirilmesine destek vermeleri beklenmektedir. Bu programdan asıl beklenen fayda ise bu tür kurumlar arasında standart bir yönetim biçiminin kurulmasıdır.⁵² Bu protokol çerçevesinde Türkiye'ye gönderilen Amerikan Barış Gönüllüsü sayısı toplamda 77 kişidir. Bunlar kademeli olarak; 1963 yılında 8, 1964 yılında 24, 1966 yılında 18, 1968 yılında 15 ve 1969 yılında 13 kişi olarak görevlendirilmişlerdir.

Amerikan Barış Gönüllüleri, Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesindeki çocuk yuvaları, gündüz bakım evleri ve çocuk hastanelerinde görevlendirilmişlerdir. Gönüllüler buralarda, çocuklarla oyunlar oynamak, küçük çocuklarla ilgilenmek, eğitim seminerleri düzenlemek, broşür ve pankartlar hazırlamak, oyun araçları yapmak, çocuk bakımında çalışacak gönüllüler bulmak, özürlü çocuklarla ilgilenmek gibi çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunun yanında bakıma muhtaç çocuklarla ilgilenmek, hasta annelere yardımcı olmak, çocuk bakımı yöntemleri geliştirmek, Türk personeli ve anne babaların çocuk bakımı bilgisini yükseltmek, sağlık okullarında öğretmenlik yapmak ve gönüllü gruplara koordinatörlük yapmak gibi görevleri de yapmışlardır.⁵³

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1964-1965 yıllarını kapsayan çalışma raporlarında Barış Gönüllüleri'nin kurumdaki faaliyetleri hakkında "Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Yuvalarımızdaki Çalışmaları" başlığı altında şu bilgilere yer verilmiştir:⁵⁴ "Geçen yıl, müteveffa Amerikan Cumhurbaşkanı Kennedy programı gereğince memleketimize gelen Barış Gönüllülerinden 18-20 si Kurumumuza verilmiştir. Bunlara göreve başlamadan önce Genel Merkezde ilgili müdürlerin de katıldığı bir toplantıda, Genel Başkan bir görüşme yaparak, kurumumuzun çalışma şartları ve şekilleri üzerinde kendilerine geniş bilgi verilmiştir. Bunlar esasen

---

⁵¹ Özbalkan, age, s.211.

⁵² Özbalkan, age, s.212.

⁵³ Eşel, agt, s.128.

⁵⁴ <http://web.archive.org/web/20120203210658/http://www.shcek.gov.tr:80/baris-gonulluleri.aspx>, Erişim Tarihi: 03.03.2018.

Amerika’da kısa veya uzun devreli bir kurs görmüşlerdir. Kendileri yuvalarımıza taksim edilmişler ve göreve de başlattırılmışlardır.”

Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı yuva ve gündüz bakımevlerine yerleştirilen gönüllülerin dört aylık faaliyetlerinin ardından, Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütünün Türkiye Bürosu tarafından bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıya, Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyeleri de davet edilerek, geçen dört aylık sürede gönüllülerin görüşleri de alınarak karşılıklı fikir alışverişinde bulunulmuştur. Çocuk Bakımı Programından daha iyi sonuçlar elde edilmesi ve çalışmalarının daha verimli olabilmesi için bazı yeni prensipler belirlenmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu’nun 1966–1967 yıllarını kapsayan çalışma raporunda Barış Gönüllüleriyle çalışmaktan memnun kalındığı bildirilmekte ve sürecin takip edildiği aktarılmaktadır. Çalışma raporunda Barış Gönüllüleri hakkında şu bilgiler aktarılmıştır:⁵⁵ *“Her yıl Amerikan Barış Gönüllüleri’nden belirli bir miktarı yuvalarımızda çalışmakta ve sürelerini bitirenler teşkilatları tarafından değiştirilmektedir. Bunların çocuklarımıza yararlı olmalarını temin maksadıyla gerekli kontrollerimizi yapmaktayız. Mesailerinde görülen kusurlar, müdürleriyle yapılan görüşmelerde düzeltilmekte olup kendilerinden raporlar da alınmaktadır. Bütün Türkiye’de çalışan bu kabil gönüllülerin, İstanbul’da yaptıkları toplantıya davet üzerine, Genel Başkan ve Genel Sekreterimiz katılmışlardır. Aynı toplantıda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı temsilcileri de hazır bulunmuşlardır. Amerikan Barış Gönüllülerinin kurumumuzdaki çalışmaları ve kendilerinden istenilen hususlar hakkında Genel Başkan, tasvip gören bir konuşma yapmıştır.”*

Sağlık Bakanlığı ve Çocuk Esirgeme Kurumu arşivlerinde çalışma raporları dışında Barış gönüllülerine dair bilgiye rastlanılamamıştır. Gelen gönüllülere ait bilgiler ise Barış Gönüllüleri Örgütü tarafından hazırlanan raporlara dayanmaktadır. Müslim Özbalkan bu raporlardan derlediği bilgileri kitabının ekler kısmında vermiştir. Buna göre;1969–1970 döneminde gönüllüler; Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı kuruluşlardan Adapazarı Çocuk Yuvası, Ankara Keçiören Çocuk Yuvası, Balıkesir Çocuk Yuvası, İzmir Basmane Çocuk Bakım Evi, Mersin Çocuk Yuvası, Eskişehir Gündüz Bakımevi ve Bandırma Çocuk Yuvası ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesindeki, Bursa, Eskişehir, İstanbul-Bakırköy, Kayseri, Konya, Kütahya, Mersin ve Yozgat Çocuk Bakım yurtlarında görevlendirilmişlerdir. Ayrıca, Ankara Üniversitesi Çocuk Hastanesi, İstanbul Darülaceze Müessesesi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği ve Ege Üniversitesi Çocuk Hastanesi’nde görevlendirilen gönüllüler de olmuştur.⁵⁶

---

⁵⁵ Aynı Yer.

⁵⁶ Özbalkan, age, s.254.

1970 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yirmi beşinci genel kurulunda, İstanbul Delegatesi Necati Ustaoglu, Barış Gönüllüleri'nin aleyhinde konuşma yapmıştır. Ustaoglu konuşmasında, Barış Gönüllüleri'nin Türk örf adetlerine uygun olmayan davranışlarda bulduklarını, kurum ve kuruluşlardan derhal gönderilmelerini teklif etmiştir. Bu teklif neticesinde Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Başkanı Ali Rıza Zorluoğlu, bu meselenin şimdilik ilgili makamlarca incelendiğini belirterek açıklama yapılmayacağını söylemiştir. Aradan 2 yıl geçtikten sonra Çocuk Esirgeme Kurumu 13-14 Mayıs 1972 tarihinde on altıncı Genel Kongre Tutanağında Barış Gönüllüleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmeden Barış Gönüllülerinin kurum bünyesinden tasfiye edildiği bilgisini duyurmuştur.⁵⁷

Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü'nün Çocuk Bakımı programı için hazırladığı tanıtım kitapçığında bu programa özel önem verdiği görülmektedir. Ancak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile yapılan protokol doğrultusunda belirlenen nitelikte gönüllü bulmakta zorlandığı da raporlara yansımaktadır. Bu durumu bertaraf etmek için ise protokole aykırı olmasına rağmen başa program için yetiştirilmiş gönüllüleri Çocuk Bakımı programına aktarmıştır. Bunun en açık örneği 1965 yılında on ikinci grupta Tüberküloz Kontrolü programı için Türkiye'ye gelen Scout Sara F. Hanhan'dır. Tüberküloz Kontrolü programının kapatılması üzerine Hanhan, İstanbul'da bir çocuk yuvasında görevlendirilerek 1967 yılı Temmuz ayına kadar burada görev yapmıştır. Ardından 1968 yılında bir Türk vatandaşı ile evlenen Hanhan, Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Ankara bürosunda Türkiye'deki Çocuk Bakımı alanındaki yöneticisi olarak 1970 yılı Ağustos ayına kadar görev yapmıştır.⁵⁸

Barış Gönüllülerinin Türkiye'de Çocuk Bakımı programı kapsamında bazı yörelerde kreş ve anaokullarının açılmasını sağlamıştır. Bunlardan birisi Ankara Gülveren'de açılan gündüz bakımevidir. Diğerleri ise Mersin Tarsus'da Tarsus Köy Birliği ve Kız Enstitüsü ile işbirliği yapılarak açılan anaokuludur. Açılan bu okul dönemin basınında da haber konusu olmuştur.⁵⁹

Ayrıca Cumhuriyet Senatosu Üyesi Zerin Tüzün'ün, Barış Gönüllüleri'nin faaliyetleri hakkında 9 Aralık 1966 tarihli yazılı soru önergesine Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in verdiği cevaptan, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda 8 Çocuk Bakımı Öğretmeni gönüllününün bulunduğu ve bu öğretmenlerin derslere girmeyip sadece uygulama anaokullarında çalıştırıldığı anlaşılmaktadır. Yani Çocuk Bakımı programında faaliyette bulunan Amerikan Barış Gönüllüleri, protokol dışına çıkarak

---

⁵⁷ <http://web.archive.org/web/20120203210658/http://www.shcek.gov.tr:80/baris-gonulluleri.aspx>, Erişim Tarihi: 03.03.2018.

⁵⁸ Master, age, s.48.

⁵⁹ "Barış Gönüllüleri Anaokulu Açıldılar", *Milliyet*, 22 Mayıs 1967.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bazı okullarda da öğretmen olarak görevlendirilmişlerdir.⁶⁰

Milli Eğitim Bakanı'nın verdiği cevaptan da anlaşıldığı gibi, Çocuk Bakımı alanında faaliyette bulunan Amerikan Barış Gönüllüleri, sadece Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde bulunan kurum ve kuruluşlarda görevlendirilmekle yetinilmemiş, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda da öğretmen olarak faaliyet göstermişlerdir. Amerikan Barış Gönüllüleri'nin diğer alanlarda olduğu gibi Çocuk Bakımı alanındaki faaliyetleri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'de uygulamaya çalıştığı ancak başarısız olduğu alanlardan birisi de Doğum Kontrolü alanındaki faaliyetlerdir. Bu kapsamda Kayseri'de uygulama yapan Jean Carol Stern, kadınların, doğum kontrolü hakkında bilgilendirme yapmasını kendisinin evli olmaması nedeniyle kabul etmediklerini; bu nedenle bir Barış Gönüllüsünün eşi olan Susan Calhoun'la birlikte doğum kontrolü bilgilendirme çalışmalarını yürüttüğünü aktarmıştır.⁶¹

Barış Gönüllülerinin faaliyetleri romanlara da konu teşkil etmiştir. Bunlardan yazar Şerif Benekçi, "*Kırlangıçlar Erken Göçtü*" isimli romanında, Kütahya'nın Gediz ilçesine bağlı Dostlar Köyü'ne gelen Amerikan Barış Gönüllüsü'nün başından geçenler ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Romanda, Heng adındaki Barış Gönüllüsünün köydeki faaliyetlerinden birisi de doğum kontrolü hakkında köylüyü bilgilendirme çalışmaları olduğu, ancak bu çalışmaların köy muhtarı tarafından hoş karşılanmadığı ve bu sebeple muhtarla arasının açıldığı anlatılmaktadır.⁶²

Sonuç

Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü Türkiye'deki faaliyetlerini 27 Ağustos 1962 tarihinde yapılan ikili antlaşma çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Türkiye'de faaliyette bulunacak gönüllüler anlaşmanın TBMM'de onaylanmasını beklemeden 6 Eylül 1962 tarihinde Ankara'ya gönderilmişler ve yasal zemin olmamasına rağmen faaliyetlerine başlamışlardır. Anlaşmanın resmîyet kazanması için 2 Nisan 1965 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ve 10 Nisan 1965 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Amerikan Barış Gönüllüleri Örgütü Türkiye'deki faaliyetlerini 1963 yılından itibaren kendilerine karşı oluşan siyasi, sosyal tepki ve baskılardan dolayı faaliyetlerini, 1972 yılında sonlandırmak zorunda kalmıştır. Yaklaşık 10 yıllık süre zarfında resmi verilere göre 1201 barış gönüllüsü eğitim, sağlık, toplumsal kalkınma ve köy kalkınması gibi alanlarda çalışmışlardır. Sağlık ve sosyal hizmetler alanında çalışanların sayısı ise

⁶⁰ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 32, 7 Şubat 1967, s. 1145.

⁶¹

http://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/primarysources/19660801%20Volunteer_Aug.pdf, Erişim Tarihi: 05.03.2018, Eşel, agt, s.131-132.

⁶² Şerif Benekçi, *Kırlangıçlar Erken Göçtü*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2007, s.202.

toplamda 152 olarak verilmektedir. Bu durum sağlık alanında çalışan gönüllülerin genele oranı %13'ne tekabül etmektedir.

Barış gönüllüleri hakkında Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arşivlerinde yapılan araştırmalarda herhangi bir resmi belgeye rastlanılamamıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgelerde sınırlıdır. Bu konuda gönüllülerin çalışması konusunda protokol yapılan bakanlıkların arşivlerinde ve bakanlıklara bağlı kurumlar bilgi bulunmaması oldukça dikkat çekicidir. Bu sebeple Türkiye'ye gelen barış gönüllülerinin hepsinin bilgilerine ulaşmak mümkün değildir.

Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'de uygulamaya çalıştığı sağlık, ocuk bakımı, tüberküloz kontrolü ve doğum kontrolü gibi programların uygulanmasında çıkan sorunlar sebebiyle, uygulamanın yapıldığı kurumlar tarafından olumsuz raporlar verilerek programların kapatılmasına neden olmuştur. Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'deki sağlık eğitimine en önemli katkısı nefrotik sendrom hastalarına tedavi sürecinde biyopsi uygulamasını öğretmiş olmalarıdır. Sağlık alanında başlatılan projelerin (İlk yardım kursu, kreş açma, süt tozu beslenme, sağlık bilgisi ğretimi, ana ocuk sağlığı kursu, köy temizliği, lağım çukuru ve doğum kontrolü) %26'sı ancak başarılı olmuştur. Bunlarında mevcut ihtiyaçları ortadan kaldırmadığı gibi sorunlara etkili bir çözüm de getirememiştir. Bu sebeple genel anlamda bakıldığında Barış Gönüllüleri'nin, sağlık ve sosyal hizmetler alanlarında Türkiye'deki faaliyetlerinin başarısızlıkla sonuçlandığı söylenebilir. Ancak Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'deki faaliyetlerine Amerika aısından bakıldığında Amerika'nın bölgede ve Türkiye zerindeki strateji ve planlarını belirlemede ciddi bir bilgi birikimine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Barış Gönüllüleri'nin diğer programlara nispeten daha az sayıda gönüllünün yer aldığı Sağlık ve Sosyal Hizmetler alanlarında yapılan protokol gereği yardımcı eleman olarak istihdam edilmiştir. Bu sebeple diğer alandaki faaliyetlere göre daha az eleştiriye maruz kalmıştır. Köy kalkınması gibi programlarla köylere kadar nüfuz eden gönüllüler üzerindeki şüpheler, projenin tamamen sonlandırılmasında önemli bir etkendir. Sağlık ve Sosyal Hizmetler alanlarında olduğu gibi Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'deki diğer çalışma alanlarında da derinlemesine çalışmalar yapılması Türkiye'deki Amerikan barış Gönüllüleri projesinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Tetkik Dairesi, Kararname, Sayı 6/7105, Dosya, No:100-31/1517.

BCA, Dosya: E10, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer No: 77.484.8.1.

BCA, Dosya: E10, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer No: 77.484.8.4.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 26, Birleşim 67, 2 Nisan 1965.

CSTD, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 32, 7 Şubat 1967.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Birleşim 106, Cilt 13, Toplantı 2, 2 Haziran 1971.

MMTD, Dönem 3, Birleşim 72, Cilt 12, Toplantı 2, 13 Mart 1971.

MMTD, Dönem 1, Birleşim 39, Cilt 34, Sayı 339, 14 Ocak 1965.

MMTD, Dönem 1, Birleşim 40, Cilt:34, 15 Ocak 1965.

Gazeteler

A.B.D.'li Barış Gönüllüleri Geri Alınıyor, *Milliyet*, 21 Mart 1970.

Ahmet İnal, “*Barış Gönüllüleri Faydalıdır*”, *Cumhuriyet* 30 Temmuz 1966

Barış Gönüllüleri Anaokulu Açtılar, *Milliyet*, 22 Mayıs 1967.

Bir Çağrı, *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1966.

Gürsel ve İnönü Johnson ile Görüştü, *Milliyet*, 28 Ağustos 1962.

Johnson Ankara'ya Geldi, *Milliyet*, 27 Ağustos 1962.

Peace Corps Poland Help Turkey, *The Washington Post*, 25 Ağustos 1966,

Zararlı Tarikatçıların Dağıtılması İstendi, *Milliyet*, 2 Şubat 1966.

Telif Eserler

ATAÖV, Türkkaya, *Amerikan Emperyalizminin Doğuşu ve Gelişimi*, İleri Yayınları, İstanbul 2007.

ATAÖV, Türkkaya, *Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu*, Doğan

Yayınları, Ankara 1969.

BAYZAN, Ali Rıza, *Türkiye'de Amerikan Misyonerleri*, Ankara 2006.

BENEKÇİ, Şerif, *Kırlangıçlar Erken Göçtü*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2007.

ERBOZ, Fatih, Macit Soydan, *Barış Gönüllüleri 10 Karanlık Yıl*, Empati Yayınları, Ankara

2005.

EŞEL, Gökhan, *Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Türkiye'deki Faaliyetleri*, (Erciyes

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Kayseri 2014.

First Group of Peace Corps Volunteers, <http://www.peacecorps.gov/about/history/>, Erişim

Tarihi: 22.12.2017,

GÜVEN, Ayfer Gür, A. Bakkaloğlu ve J. Ehrich, “Türkiye'de Çocuk Nefrolojisinin Kuruluşu,

Gelişimi ve Bugünkü Düzeyi”, *Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi*, S.22, Şubat 2013, s.137-142.

HAYTOĞLU, Ercan, “Amerikan Barış Gönüllüleri'nin Denizli Merkez ve Çevresindeki

Faaliyetleri”, *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Sempozyumu Bildirileri 22-24 Ekim 2008*, Isparta 2008.

HOOPEs, Roy, *The Complete Peace Corps Guide*, The Dial Press, New York 1961.

<http://arkadaslar.info/>, Erişim Tarihi: 10.01.2018.

http://files.peacecorps.gov/multimedia/pdf/policies/peacecorps_cbj_2016.pdf, Erişim Tarihi: 22.12.2017.

http://peacecorpsonline.org/historyofthepeacecorps/primarysources/19660801%20Volunteer_

Aug.pdf, Erişim Tarihi: 05.03.2018.

<http://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20461/volume-461-i-6651-english.pdf>,

<http://web.archive.org/web/20120203210658/http://www.shcek.gov.tr:80/baris-gonulluleri.aspx>, Erişim Tarihi: 03.03.2018.

<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20461/volume-461-i-6651-french.pdf>,

Erişim Tarihi: 12.01.2018.

Kennedy Michigan Speech (Oct 14, 1960), <http://www.peacecorps.gov/about/history/> Erişim

Tarihi: 21.12.2017.

MASTER, Warren, “*Becoming a Citizen of the World: Peace Corps Retrospective*”, *The*

Public Manager, Winter 2011. <https://www.td.org/magazines/the-public-manager/becoming-a-citizen-of-the-world-peace-corps-retrospective>. Erişim Tarihi: 03.03.2018.

ORKUNT, Sezai, *Türkiye - ABD Askeri İlişkileri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1978.

ÖZBALKAN, Müslim, “Barış Gönüllülerinin Teknik Yardımı”, *Devrim*, S.7, 2 Aralık 1969.

ÖZBALKAN, Müslim, *Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri*, Ant Yayınları, İstanbul 1970.

Peace Corps Act: Eighty-Seventh Congress of the United States of America, At the First

Session, H.R.7500, Public Law, 87-293, September 22, 1961, <https://www.archives.gov/files/education/lessons/peace-corps/images/public-law-01.jpg>.

Erişim Tarihi: 12.01.2018,

Peace Corps Congressional Presentation Fiscal Year 1972, June 1971,
<http://files.peacecorps.gov/manuals/cbj/1972> Erişim Tarihi: 10.01.2018.
SOYSAL, Murat, “Barış Gönüllüleri ve Türkiye’deki Faaliyetleri” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* S. 56, Bahar 2015, s. 113-146.
Speech of Senator John F. Kennedy, Cow Palace, San Francisco, CA, November 2,1960.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=25928>, Erişim Tarihi: 21.12.2017.
Speech of Senator John F. Kennedy, Cow Palace, San Francisco, CA, November 2,1960.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=25927>, Erişim Tarihi: 21.12.2017.
USLU, Nasuh, *Türk Amerikan İlişkileri*, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara 2000.
WEINMAN, David N., “Peace Corps Turkey: A Retrospective”,
http://www.arkadaslar.info/peace_corps_turkey.htm Erişim Tarihi: 05.03.2018;
YALÇINKAYA, Fahamet, “Amerikan Barış Gönüllüleri’nin Kopro - Parazitolojik Muayene Sonuçları ve Değerlendirilmesi”, *Türk Hijyen ve Tecrübî Biyoloji Dergisi*, Cilt XXVII, S. 2-3, 1967, s.175-177.